

MONNAIE DE CHANGE

(ՄԵՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ)

Ինչ անդին կը հրատարակինք Բարձր Գոմիսէրութեան կալուածոց Տեսուչ Պ. Ճէնարտիի յայտարարութիւնները Սիւրբիացիներու կալուածներու խնդրին կարգադրութեան շուրջ։ Ինչպէս կը յայտնուի, Պ. Ճէնարտիի վարած բանակցութիւնները, որոնք երկու տարիէ ի վեր ըանդիցա քախեցան դժուարութիւններու և ընդհատման, թիւրք պատուիրակներու անզիշող և անհաշտ ընթացքին պատճառաւ, վերջապէս համաձայնութեամբ աւարտած են։ Պատրաստուած համաձայնագիրը յանձնուած է դեսպաններու՝ առ ի վաւերացում։ Ի մօտոյ պաշտօնապէս կը հրատարակուին էնկերիի մէջ գոյացած այս վերջին համաձայնագրին բոլոր պայմաններն ու տրամադրութիւնները։

Սակայն Պ. Ճէնարտիի յայտարարութիւններէն որ ան կատարած է տեղական թերթներու թղթակիցներուն, կը հասկցուի որ այս անգամ ալ ամենամեծ անիրաւութիւնը գործուած է մեր ժողովուրդին հանդէպ, զրկելով զայն դաշնագիրներով և համաձայնագիրներով հաստատուած իրաւունքներէն։

Հայ ժողովուրդը, համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութեան հաշուեյարգարի միջոցին, բոլորովին լքուեցաւ իր Մեծ Դաշնակիցներէն և շտայուած բոլոր խոստումները մոռցուեցան շուտով, մինչև Լոզանի տրեւհոգակ դաշնագիրը, ուր Հայկական Դատը և հայ ժողովուրդի բոլոր պահանջներն ու իր իրաւունքները թաղուեցան, որպէս monnaie de change Անգլիոյ պաշտօնէիով Մուսուլի հարուստ նաւթահորերը։

Գերդաճար այսպէս է եղած միշտ հայկական ցաւոտ հարցը և Մեծերու ձեռքին ծառայած է փոխանակութեան միջոց մը։ Ամէն անգամ որ ուզած են Սուլթանէն ափ մը հող կորցել կամ նոր առանձնաշնորհով մը ապանովել, յառաջ ջըռած են հայկական ջարդերը և հայ ժողովուրդի ծով արիւնը, մինչև որ կըզած են յաղոցներ իրենց ծրագիրը։ Մէկ կողմէն Ռուսիան իսկ միւս կողմէն Անգլիան և այլ մեծ տէրութիւններ երկար տարիներ շարունակ խաղալիի դարձուցած են մեղ եւ մեր դատը շահագործած ի նպաստ իրենց յետին նպատակներուն։ Մեր արիւնին ու արցունքը վաճառքի նիւթ ծառայած է մեծերու ձեռքին, մինչև որ կատորուելով կոտորուելով՝ այլևս ցամաքած են մեր երակները և չորցած մեր արցունքի գեղձերը։

Մեր ժողովուրդին հանդէպ ի դործ դրուած այդ բոլոր անիրաւութեանց մէջ անկեղծ գտնուած է միևայն Մեծն Ֆրանսիան և միշտ պաշտպանած ու հովանաւորած մեր դատը։ Գաղթականական տեղաւորման խնդիրներու և մեր հիւրընկալութեան գործին մէջ Ֆրանսիան ցոյց տուած է գուրգուրանք և սէր մեղ հանդէպ միւսով կը յայտարարենք սակայն որ Պ. Ճէնարտիի դոյացուցած համաձայնագիրը ամենամանր հարուածն է մեր ժողովուրդին ուղղուած և հակառակ դաշնագիրներու տրամադրութեանց։ Պ. Ճէնարտին կը սխալի երբ կը յայտարարէ որ Լոզանի և էնկերիի դաշնագիրները հայապատկան կալուածներու շուրջ որչը որչ տրամադրութիւններ չեն պարունակէր։ Որովհետև լաւ գիտենք որ կալուածներու հարցին կարգադրութեան շուրջ ցարդ տեղի ունեցած բանակցութեանց միջոցին, Ֆրանսացի պատուիրակները շարունակաբար և առանց զիջողութեան շեշտեցին թէ՛ չեն կրնար հայկական կալուածներու հարցը անվատել Սիւրբիացիներէն, քանի որ Լոզանի դաշնագրով հաստատուած է ադ իրաւունքը։ Եւ Պ. Ճէնարտին ինչն էր որ ցարդ կը պաշտպանէր Ֆրանսական այդ տեսակէտը։

Ի՞նչ է պահած սակայն, որ վերջին բանացութեանց ընթացքին մոռցուեցան այդ իրաւունքները և Պ. Ճէնարտի պաշտօնապէս յայտարարեց թէ՛ դաշնագիրները որոշ բան չեն ըսած հայապատկան կալուածներու շուրջ։

Արքեօք monnaie de change ծառայեց հայապատկան կալուածներու հարցը, թէ թիւրք պատուիրակներու բարեկամութիւնը ապահովելու միջոց։ Երկու պարագային ալ մեծ անիրաւութիւն մը կը գործուի այս բաղձաչորշար և լքուած ժողովուրդին հանդէպ։

Ինչեհեք սակայն դաշնագիրներու տրամադրութիւնները այս իրաւունքին նկատմամբ ձերշտ է արդեօք որ Լոզանի դաշնագիրը խլած է մեզմէ՛ս այդ ամենատարրական իրաւունքը։

Բարեբաղդաւար, Լոզանի դաշնագիրը, մեր քաղաքական ու ազգային բոլոր իտէլաները անգթօրէն թրոլել վերջ էր 30—31 յօդուածներով պաշտօնապէս կը յայտարարէ որ՝

Նախկին Օսմ. Կայսրութեանէն բաժնուած հողաւատերու վրայ գտնուող ժողովուրդները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, կը ձանկոյշին իրաւօրէն (de plein droit) նպաստներ իրենց գտնուած հողաւատերուն, Լոզանի դաշնագրութեան ի գորու եղած օրէն ւրիւս։

Հետեւաբար 1923ին հովանաւորեալ երկիրներու սահմաններուն մէջ գտնուող հայերը, ըստ Լոզանի դաշնագրին, կը նուկատուին Սիւրբիացի և Լիբանանցի Ուրեմի կարելի՛ է որ աւտոնց դատը, մանաւանդ կալուածներու խնդրին մէջ, գատուի թաւն Սիւրբիացիներէն։ Ինչպէս մենք, միւս տեղացի ժողովուրդներն ալ նախկին Օսմանեան կայսրութեան հպատակներ են և իրաւականօրէն ոչ մէկ տարբերութիւն կայ մեր և անոնց միջև։

Շատ պարզ է և որոշ Լոզանի դաշնագրի 30—31 յօդուածներուն տրամադրութիւնները, որոնց համաձայն հայերը կը պահեն իրենց բացարձակ իրաւունքները թիւրքիա գտնուող հայապատկան կալուածներու նկատմամբ։ Մասնաւորաբար կիլիկիցիները ուրիշ դաշնագիրներով ալ արդէն կը զօրացնեն իրենց այդ իրաւունքները։

Ընդդէմ նաև Պ. Ճէնարտիի յայտարարութիւնը թէ՛ էնկերիի դաշնագրով ճշդուած չէ հայապատկան կալուածներու խնդիրը։

Նախ պէտք է գիտնալ որ Ֆրանսացիներու և թիւրքերու միջև էնկերիի մէջ կնքուած երկու դաշնագիրներ կան, մէկը՝ կիլիկիոյ պարպուսին նախորդող օրերուն կնքուած, իսկ միւսը՝ 1926ին Պ. տը ժովընէլի և էնկերիի կառավարութեան միջև։

Սիւս երկու դաշնագիրները իրարմէ բոլորովին տարբեր հարցերու շուրջ կնքուած են և տարբեր պայապաներու տակ կիլիկիոյ պարպուսին անմիջապէս տուալ էնկերիի մէջ կնքուած թիւրք և Ֆրանսական դաշնագրէ 6րդ յօդուածը կ'ետախաւորէր Կիլիկիոյ նայուրեան սեփականութեան իրաւունքը։ Ֆրանսացիները այդ դաշնագրով կ'ապահովէին կիլիկիոյ յայտնութեան կեանքը ապահովութիւն ու սեփականութեան իրաւունքը, պարպուսին վերջ թիւրք բարարարութեան զօր չի դարձնելու համար այդ իրաւունքները։

Երկրորդ դաշնագիրը կնքուեցաւ 1926ին, գլխաւորաբար թիւրքիա բնակող և ցեղով Սիւրբիացի ու Լիբանանցի ժողովուրդներու հպատակութեան խնդրը կարգ պահելու համար։ Թիւրք կառավարութիւնը չէր թողուր որ Սիւրբիական հպատակութիւնը ընդունող Սիւրբիացիներ իրենց սեփականութեան իրաւունքը պահէին։ Պ. ժովընէլի, օրուան Բարձր Գոմիսէրը, իր վարած բանակցութեանց շնորհիւ կարգադրեց այդ հարցը և փոխադարձ համաձայնութեամբ ստորագրեց դաշնագիրը։ Սիւս վերջին դաշնագիրը ոչ մէկ կապ ունէր հայապատկան կալուածներու հետ և ոչ ալ հովանաւորեալ երկիրներ գտնուող Սիւրբիացիներու պատկանելի և թիւրքիա գտնուող կալուածներու հետ։

Պ. Ճէնարտին ուրեմն կը սխալի երբ գաշնագիրներու այսքան բացորոշ տրամադրութիւնները կ'անգիտանայ։ Ինչո՞ւ մոռցուեցաւ նախ որ զեռ անցած տարի, Լաւէպի, Ալէքսանտրէթի և միւս չրջաններու մէջ պաշտօնապէս հայերէն պահանջուեցան ցուցակներ իրենց թիւրքիա գտնուող կալուածներուն, որոնց համար այնքան մեծադուժար ծախքերու ենթարկուեցան այս խեղճ գաղթական հայերը։

Ինչպէս ըսինք, մենք անսահման վստահութիւն ունինք հանդէպ Մեծն Ֆրանսայի և գիտենք որ, ինչպէս անցեալի մէջ, այս անգամ ևս ան պիտի պաշտպանէ մեր այնքան արդար իրաւունքը, անդադառնալով իր պատուիրակի սխալ կարգադրութեան։

Միւս կողմէ անմիջական ձեռնարկներ պէտք է ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան ժող. պահանջելով Լոզանի դաշնագրի տրամադրութեան գործադրութիւնը, որուն կէտ առ կէտ գործադրութեան հսկողութիւնը անոր պարտականութիւնն է։ Մեր զոյգ Կաթողիկոսները և Ազգային Իշխանութիւնները, յանուն Սիւրբիայութեան, պէտք է բողոքեն զրկեն և դիմումներ կատարեն, այնպէս կը կորսնցնենք նաև մեր այս իրաւունքը, որ շահագիրներով պաշտօնապէս հաստատուած է։ Պարզապէս Լոզանի իր կամ անտարբերութիւն, արդէն մեզ կը դնէ իրաւականութեան առջև և չառ ոչ կ'ըլլայ ձեռնարկներ ընելու։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍ

Պ. ՎԵՆԻՋԷԼՈՍ ԿՄՊԱՆՆՍՅ ՀՐԱՄԱՐԻՆ

Դահիթէ, 14 Նոյ.— Յունարէն Վիսարիօստի թերթը երէկ հրատարակեց Աթէնքէն տարածած ծանուցար իր օրով իր թղթիկիցը կը հարգէր Պ. Վէնիթէլոս կոչ օր ուղղած է յոյն ազգին և ժամուրն խնդրելով որ ի նպաստ Կիպրոսցիներուն ամէն տեսակ ցոյցերը դադրեցնեն, որովհետև ժամույ չափաանցեալ յօդուածները մեծ վնաս կը հասցնեն ազգային գաղտին։

Պ. Վէնիթէլոս եզրակացուցած է ըսելով թէ Վեթէ այս փրփականտան չղաղքի իր հրաժարականը պիտի առայ։

ՍԱԿԱՅՆ ԾՈՎԱԿԱՆ ՔՈՆՏՈՒՐԻԹԵՒՄ

ԿԸ ՔԱՅԱՆԵՐԸ ԲՈՒՐ ՅՈՅՈՒՐԸ

Աթէնք, 14 Նոյ.— Կիպրոսի Վէլլազային Կառկարանի իրեն յանձնելու համար ուրբուած հաւաքելի մը մէջ, ծովակալ Քոնտուրիսիիս պատասխանելով ակադէմական Պ. Էնարտօսի ըսած է թէ Վեթէնիկի, Գալլընի և Կղատսթօնի հայրենակիցները պիտի քննեն վերջապէս որ իրենց շահը կը պահանջէ Կիպրոսը առ Յունաստանի։ Առժամանակայ կերպով միայն կ'առնեմ այս կառկարանը և կը յուսամ թէ պիտի տեսնամ այն օրը որ կարող պիտի ըլլա՞մ զայն յանձնել ազգային թանցարանի իրև յիշատակ Կիպրոսի ազատագրութեան։

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊՍԱԿԻ

ՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՈՒՐԳԸ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԴՁԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Նոյն իրողութիւնը կը նշմարուի Մանսեական կրօնի և անոր գրեթէ պիսի աննուն կեանքով մը չէ՞ որ բովանդակ քարոզութեանց և սահմանաւորութեանց մէջ, Արարական ընդհանակ աշխարհը ըլլալով գերազանցօրէն հողագործութեան յարմար երկրի մը իր ժառանգան կազոյտ երկրիցին տակ։ Սիւս ընդհանուր երևոյթին առկ դիւրութեամբ կը բացատրուի այն մեծ ու սրբազան դերը որ վիճակուած է դարբնու պայծառ ոլորտի մէջէն, ընտանիքին և անոր ներքին կազմաւորութեանը։ Ո՛չ միայն նախապատմական, չին կամ Միջին դարերուն մէջ, այս է եղած մարտունակութիւնը, առ հասարակ, դաստիարակ զինքը ուղղակի իր ասնը, իր օճակին մէջ, այլ և ներկայիս, անսամեմատօրէն բարձր ու մշակուած մեր օրերուն, ընտանիքի կատարած անփոխարինելի ծառայութեանց և հայրենիքի կամ ազգային աւանդութեանց պահպանութեան միակ մագուր ու անխորհրդալ միջավայրն է բնասիւքը, որուն կը պարտի աշխարհ իր գոյութիւնը։ Գիտես՞նէ՞ս թե՛նք մեզմէ մարդկային ընկերութեան մէջէն գուրու եկան վիճած ու կանխաձայն միաժող, որոնք մարդուն թանկանութեան և աստուածային սահմանադրութեանց և օրինաց նախառկ վարձարութեանը օրհնածրեցին Եւստորանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

Մեծատարած Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Գիբուտնէութիւնը անփոխարինելի ծառայութիւններ ունի, մաքր և արտի հրաշալի ընդունակութիւններով։ Բրիտանիկութիւնը թեմպէս նըպաստեց այս վարդապետութեան խախտման և միայն ծայրահեղ ժողտնդութեան, անխառն կրօնապաշտութեան և բնական դրութեանց լեժմիներու մէջ ան պարբերաբար ի յայտ եկաւ։ Սիւս դիւրութեամբ Աւետարանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

Մեծատարած Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Գիբուտնէութիւնը անփոխարինելի ծառայութիւններ ունի, մաքր և արտի հրաշալի ընդունակութիւններով։ Բրիտանիկութիւնը թեմպէս նըպաստեց այս վարդապետութեան խախտման և միայն ծայրահեղ ժողտնդութեան, անխառն կրօնապաշտութեան և բնական դրութեանց լեժմիներու մէջ ան պարբերաբար ի յայտ եկաւ։ Սիւս դիւրութեամբ Աւետարանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

Մեծատարած Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Գիբուտնէութիւնը անփոխարինելի ծառայութիւններ ունի, մաքր և արտի հրաշալի ընդունակութիւններով։ Բրիտանիկութիւնը թեմպէս նըպաստեց այս վարդապետութեան խախտման և միայն ծայրահեղ ժողտնդութեան, անխառն կրօնապաշտութեան և բնական դրութեանց լեժմիներու մէջ ան պարբերաբար ի յայտ եկաւ։ Սիւս դիւրութեամբ Աւետարանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

Մեծատարած Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Գիբուտնէութիւնը անփոխարինելի ծառայութիւններ ունի, մաքր և արտի հրաշալի ընդունակութիւններով։ Բրիտանիկութիւնը թեմպէս նըպաստեց այս վարդապետութեան խախտման և միայն ծայրահեղ ժողտնդութեան, անխառն կրօնապաշտութեան և բնական դրութեանց լեժմիներու մէջ ան պարբերաբար ի յայտ եկաւ։ Սիւս դիւրութեամբ Աւետարանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

Մեծատարած Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ Գիբուտնէութիւնը անփոխարինելի ծառայութիւններ ունի, մաքր և արտի հրաշալի ընդունակութիւններով։ Բրիտանիկութիւնը թեմպէս նըպաստեց այս վարդապետութեան խախտման և միայն ծայրահեղ ժողտնդութեան, անխառն կրօնապաշտութեան և բնական դրութեանց լեժմիներու մէջ ան պարբերաբար ի յայտ եկաւ։ Սիւս դիւրութեամբ Աւետարանը շա՞տ աւելի օրհնաբեր դարձաւ։ Հիւսիսի եւ Մերձաւոր Արևելքի մէջ, քան թէ Միջին ու Հարաւային Եւրոպայի մէջ, ուր նախկին կործանուած Հըռոսիական Կայսրութեան ընկերային փառած կարգերու և սովորութեանց սերմերը, տեղ տեղ, մեծ ու պարտաւ հող գտան իրենց անուսին մէջ։

աննետացեր է մարդկանց միտքէն ուր գեղեցիկ հայրենիքներ այսօր կ'ապրին ժողգիւրդին ըզձալի կեանք մը, զարգուն, օծուն, բարգաւաճ, արդիւնաբեր և հրաշալիօրէն լաւազաքակիրթ։ Պատերազմէն աւերուած երկիրներ, որոնք այնքան ստուար տոկոսով զոհ տուին ժողովրդեան ա՛յն առողջ դատավարդէն ամէնէն աւելի, ուր ընտանեկան մագուր ու աւանդական լաւորականի մը պատկերը կ'արտացոլար, այսօր գերմարդկային ջանքերով, անհամեմատ զոհողութիւններով կը դարձան ինչպէս մարդկային մեծ կրօնաւանքը, և քաղաքական և իտալիոյ մէջ։ Մինչև որ քաղաքակիրթ ազգեր առձեռն բոլոր օրինաւոր միջոցներով, պայծար չմղել ընտանեկան կեանքը քաղաքայող բոլոր ազգականերուն դէմ, մինչև որ չկեցունեն գիւղական մագուր ու արտադրող կեանքէն դէպի մեծ քաղաքներ խուժուի։ Մինչև որ տոնուանութեան ի նպաստ պարտադիր օրէնք չընդունին ժողովրդեան գիւղական արհեստաւոր և աւետարական ու արդիւնաբերական շրջանակներուն մէջ, կարելի չէ լեցունել նիւթական ու բարոյական այն մեծագոյն անդունդը՝ որ յառաջ եկաւ պատերազմի արհաւիրքներէն։ Հոս յարգեա՞ծ կ'ողջունեմ խրճիտանի և Չօպանեանի Նոյնանման եզրակացութիւնները, թէ «ամուսնութիւնը մարդուն էութեան և կազմուածքին մէջ ծրագրուած աստուածային սկզբունք մըն է, որուն օրհնքն է սէրը, և նպատակը՝ մարդկային սեփականութեանը հաջիւթը։ Թէ կրնայ չթմբուել հանրային ծառայութեան փառաժողով»։

Հայկ. ԱՐՏԱՄԱՐԿ ԵՂԱԿ (5) Թորգոմ Եղիսի. Գուսակեան, խրճիտան Հայրիկ, Փարիզ, 1925, էջ 98։

ԹԷ ԻՆՁԵՐ ԿԱՆ ՓՈՒՈՒՄԾ...

(ՆՈՒՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՒՆ ԱՆՈՒՈՒՄԸ)

Amicus Plato sed
Magis amica veritas!

Ո՛ւր է սուլթանական օրերու թի

